8703

శ్రీ ర స్తు

భో జ రా జ వి ర చి త

చా రు చ ర్య

అప్పమంత్రి విరచిత

ఆం ధ్ర ప ద్య స హి త ము

చె న్న పు రి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్ర క టి త ము.

 [Rs. 0—6—0

వైద్యగ్రంథములు

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
అనుపానమంజరి	...	0	12
అజీర్ణమంజరి	...	0	4
చరకసంహిత, సూత్రస్థానము 1-సంపుటము	...	6	0
,, శారీర, ఇంద్రియ, నిదాన, విమానస్థానములు 2	...	5	0
,, చికిత్సాస్థానము 3	...	8	0
,, సిద్ధి-కల్పస్థానములు 4	...	3	8
అష్టాంగహృదయము, సూత్రస్థానము	...	8	0
డిటో చికిత్సాకల్పస్థానములు	...	5	0
డిటో శారీరనిదానస్థానములు	...	3	0
డిటో ఉత్తరస్థానము	...	6	8
ఆయుర్వేదసారసంగ్రహనిధి	...	4	8
కాలజ్ఞానము, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	...	0	4
రావణకుమారతంత్రము ,,	...	0	6
గదనిగ్రహము ,,	...	2	8
ఘృతతరంగము ,,	...	1	4
చికిత్సాసారము ,,	...	2	8
నాడీజ్ఞానము ,,	...	0	4
బసవరాజీయము	...	12	0
భేషజకల్పము, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	0	8
దేహతత్త్వనిర్ణయము ,,	...	0	4
మసూచికము (Small-pox)	...	0	4

శ్రీరస్తు

భోజరాజవిరచిత

చారుచర్య

అప్పమంత్రి విరచిత

ఆంధ్ర పద్య సహితము

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

1949

PRINTED BY
V. VENKATESWARA SASTRUL
of . RAMASWAMY SASTRULU & SONS
at the Vavilla Press
MADRAS

పీఠిక

తెనుగుభాషలో వెలసిన కొలది శాస్త్రీయగ్రంథములలో నీచారుచర్య యొకటి. ఇది వైద్యశాస్త్రమునకు సంబంధించినది. అయిన నావైద్యశాస్త్రమున రోగములను, వానిలక్షణములను వానిచికిత్సలను నౌషధములను తెలుపక, రోగములు రాకుండ మానవు డెట్లు తన యారోగ్యమును కాపాడుకొనుచు, దృఢకాయుడై, చిరజీవిగా నుండగలడో ఆపద్ధతులను దెలుపున దీలఘుకృతి. ఇది కేవలము పద్యమయము శాస్త్రీయగ్రంథములు కూడ తెనుగున మొదట పద్యమయముగ వెలువడుటచే నిదియును నాదారినే యనుసరించినది. తెనుగులో క్రీ. శ. 1450 కి ముందు వెలసిన శాస్త్రీయగ్రంథములు.

గణితము (Mathematics)

1. సారసంగ్రహగణితము—పావులూరిమల్లన

రాజనీతి (Political Science)

2. నీతిభూషణము—ఆంధ్రభోజుడు
3. నీతిసారము—రుద్రదేవుడు
4. కామందకము—కవిపేరు తెలియదు
5. పంచతంత్రము— ,,

6. పురుషార్థసారము—శివదేవయ్య
7. ముద్రామాత్యము—కవిపేరు తెలియదు
8. బద్దినీతులు లేక నీతిసారముక్తావళి—బద్దెన
మడికిసింగన సకల నీతిసమ్మతములో వానిపేర్కొన్నాడు.
పై 9వ గ్రంథము పూర్తిగ లభ్యమగుచున్నది.

ధర్మశాస్త్రము (Law)

9. విజ్ఞానేశ్వరీయము—కేతన

వ్యాకరణము (Grammar)

10. ఆంధ్రభాషాభూషణము—కేతన

ఛందశ్శాస్త్రము (Prosody)

11. కవిజనాశ్రయము—మల్లియరేచన
12. గోకర్ణచ్ఛందస్సు—గోకర్ణుడు
13. అధర్వణచ్ఛందస్సు—అధర్వణుడు
14. అనంతచ్ఛందస్సు—అనంతుడు

అలంకారము (Poetics)

15. కావ్యాలంకారచూడామణి—విన్నకోట పెద్దన
16. రసాభరణము—అనంతుడు

వైద్యము (Medicine)

17. చారుచర్య—అప్పనమంత్రి (Helth and Hygiene)
18. పశువైద్యము—నారనమంత్రి (Cattle Medicine)

19. అశ్వవైద్యము—(Horses) మనుమంచిభట్టు

వాతావరణము వ్యవసాయము (Meteoroloy & Agriculture)

20. సస్యానందము—దోనయామాత్యుడు

ధాతుశాస్త్రము (Precious metals)

21. రత్నశాస్త్రము—భైరవకవి (Metallurgy)

సాముద్రికశాస్త్రము (Palmistry)

22. సాముద్రికశాస్త్రము—అన్నయమంత్రి

వేదాంతశాస్త్రము (Philosophy)

23. జ్ఞానవాసిష్ఠము—మడికిసింగన

కవి కాలము

ఈ గ్రంథరచయిత అప్పనమంత్రిగూర్చి చారుచర్యలో తెలియపదానికంటె హెచ్చుగా మన కేమియు తెలియరాలేదు. ఈ చారుచర్యలోగల 35వ పద్యము "కొనకొని కొండముచ్చులు చకోరములున్ శుకశారికావళుల్" అను 35-వ పద్యము మడికిసింగన సకలనీతిసమ్మతములో నుదాహరించినాడు. సింగనకాలము క్రీ. శ. 1400 ప్రాంతము కావున అప్పన యంతకుముందువాడగును.

అనువాదరీతి

మూలశ్లోకములను కొన్నిటిని వేర్వేఱుగా చిన్న పద్యములు గాను, 4, 5 శ్లోకములను సీసముగాను వ్రాసి

యున్నాఁడు. మొత్తముపైని యాంధ్రీకరణము బాగుగనున్నది.

మచ్చునకు—

శ్లో. మలినం పరవస్త్రంచ స్త్రీవస్త్రంచ తథైవచ,
ఖండంచ మూషకైర్విద్ధ మగ్నిదగ్ధంచ వైత్యజేత్.

ఆ. మలినమైన యదియు మఱువ గట్టినయది
నితరజనుల యదియు నెలుకపోటు
ఖండమైన యదియు గాలినయదియు వ
ర్జింపవలయుఁ జుమ్ము చీరలందు.

౨౫-వ పద్యము

శ్లో. లోకేఽస్మిన్ మంగళాన్యష్టౌ బ్రాహ్మణో గౌర్హుతాశనః.
హిరణ్యం సర్పిరాదిత్య ఆపో రాజాతథాష్టమః.

క. గోవుం గనకము విప్రుఁడు
పావకుడు ఘృతంబు జలము భానుండు ధరి
త్రీవిభుఁ డీయెనిమిదియు శు
భావహములు మంగళాష్టకాఖ్యం జెందున్.

౩౦-వ పద్యము

ఈ గ్రంథముద్రణమున కీ క్రింది ప్రతులు తోడ్పడినవి.

1. తాళపత్రప్రతి (తెనుగు) ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పుస్తక
భాండారము సంఖ్య 3875

2. సంస్కృతము ద్రవ్యగుణరత్నాకరము లేక ద్రవ్యరత్నాకరము.

3. ముద్రితప్రతి శ్రీమాహిష్మతీముద్రాక్షరశాల, ముక్త్యాల, 1922.

పై వానిలో రెండవదియగు ద్రవ్యరత్నాకరమే చారుచర్య యని పేర్కొనబడినది. ఇది 33 వర్గములుగల సంస్కృతగ్రంథము. దీనితో తెనుగు చారుచర్య సరిచూడబడినది. ఈసంస్కృతమూలమును మేము ముద్రించుచున్నారము.

తెనుగున దీనివెనుక వైద్యశాస్త్రగ్రంథములో వేదయ ఆయుర్వేదార్థసారసంగ్రహము అచ్చుకాలేదని వినుచున్నాము. ఈతఁడు ప్రసిద్ధుఁడగు అనంతామాత్యునికొమారుఁడట. దానిని ముద్రించుటకు యత్నించుచున్నాము.

సంస్కృతాంధ్రములలో చారుచర్యలను ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తునుండి సంపాదించి ప్రతులను వ్రాసి పరిష్కరించిన శ్రీయుత చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారికి మేము కృతజ్ఞులము.

ఇట్లు,

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులుఅండ్‌సన్స్.

శ్రీ

భో జ రా జ కృ త

చా రు చ ర్య

సునీతిశాస్త్ర సద్వైద్యధర్మశాస్త్రానుసారతః,
విరచ్యతే చారుచర్యా భోజభూపేన ధీమతా. 1
బ్రాహ్మే ముహూర్తే ఉత్తిష్ఠేత్స్వస్థో రక్షార్థమాయుషః,
శరీరచింతాం నిర్వర్త్య కృతశౌచవిధిస్తతః. 2

అథ దంతధావనవిధిః

ప్రాతరుత్థాయ విధినా కుర్యాద్దంతస్య ధావనం,
వాగ్యతః పుణ్యకాష్ఠేన అతఊర్ధ్వం క్రమేణతు. 3
ఆయుర్బలం యశో వర్చః ప్రజాః పశు వసూనిచ,
బ్రహ్మప్రజ్ఞాం చ మేధాం చ త్వం నో దేహి వనస్పతే. 4
సర్వే కంటకినః పుణ్యాః క్షీరిణశ్చ యశస్వినః,
ఆమ్రపున్నాగ బిల్వానామపామార్గశిరీషయోః. 5
కటుతిక్తకషాయాశ్చ ధనారోగ్యసుఖప్రదాః,
దశాంగుళంతు విప్రాణాం క్షత్రియాణాం నవాంగుళం. 6
అష్టాంగుళం తు వైశ్యానాం శూద్రాణాం సప్తసమ్మితం,
చతురంగుళమానం తు నారీణాం తు న సంశయః, 7

ఉదఙ్ముఖః ప్రాఙ్ముఖో వా దంతధావనమాచరేత్,
దక్షిణేన తథా క్రౌర్యం పశ్చిమేన పరాజయం. 8
పూర్వస్యాముత్తరస్యాం చ సర్వాన్కామానవాప్నుయాత్,
చతుర్దశ్యష్టమీదర్శపూర్ణిమాసంక్రమారవేః. 9
విషస్త్రీతైలమాంసాని దంతకాష్ఠం చ వర్జయేత్,
సర్జే స్థైర్యం వటే దీప్తిః కరంజే విజయో రణే. 10
జాతా చైవార్థసంపత్తిః బదర్యాం మధురస్వరః,
ఖదిరే చైవ సౌగంధ్యం బిల్వే తు విపులం ధనం. 11
శాల్మల్యశ్వత్థ భవ్యానాం ధవకింశుకయోరపి,
కోవిదారశమీపీలుశ్లేష్మాతకవిభీతకాః. 12
వర్జయేద్దంతకాష్ఠం తు గుగ్గులిం క్రముకం తథా,
ఔదుంబరే వాక్సిద్ధిః బంధూకే చ దృఢాశ్రుతిః. 13
ఆమ్లే కీర్తిశ్చ సౌభాగ్యం కదంబే సిద్ధిరుత్తమా,
గువాకనాగరీతాలకేతకీసుమహాద్రుమాః. 14
ఖర్జూరీనారికేళశ్చ సప్తైతే తృణరాజకాః,
తృణరాజశిరః పత్రైర్యః కుర్యాద్దంతధావనం. 15
తావద్భవతి చాండాలో యావద్గంగాం న పశ్యతి,
భల్లాతకీదేవదారుకుశయంతీక్షువాలుకైః, 16
తృణాంగుల్యశ్మలోహాద్యైశ్శత్రుభ్యస్సాధ్వసం జగుః,
హారితకీవిఘ్ననాగకపాలోద్దాలతాపసైః. 17
కార్పాసాధక వాకూచీబలాశ్లేష్మాతకైర్గతః,
కలాశాశ్వత్థజంబీరమాతులుంగకపిత్థకైః. 18

అగస్త్యతాలహింతాలకుశకాశైస్తథాసినా,
తింత్రిణీకశమీవేణుశుద్ధామళకవంజులైః. 19
వికంకతవ్యాఘ్రపాదసంజ్ఞవృక్షైర్యశఃక్షయః,
యో హి గండూషసమయే తర్జన్యా వక్త్రచాలనం. 20
యది కుర్వీత మూఢాత్మా నరకే పతతిధ్రువం,
నాద్యాదజీర్ణవమథుశ్వాసకాసజ్వరార్దితః. 21
తృష్ణాస్యపాకహృన్నేత్రశిరఃకర్ణామయే చ తత్,
మధ్యాహ్నస్నానవేళాయాం యః కుర్యాద్దంతధావనం 22
నిరాశాస్తస్య గచ్ఛంతి దేవతాః పితృభిస్సహ,
అలాభే దంతకాష్ఠానాం నిషిద్ధాయాం తథా తిథౌ. 23
అపాం ద్వాదశ గండూషైః ముఖశుద్ధిర్భవిష్యతి,
జిహ్వానిర్లేఖనం కార్యం సౌవర్ణం తామ్రమేవ వా. 24
తన్మలాపహారం శస్తం మృదుశ్లక్ష్ణం షడంగులం,
పిత్తశ్లేష్మహరం రుచ్యం నైర్మల్యం చక్షుషోర్హితం,
శ్రోత్రాదీనాం విశుద్ధ్యంతే నరాణాం దంతధావనాత్. 25

౨ స్నానవిధిః

పుణ్యనిర్మలతోయేన పాదౌ ప్రక్షాళ్య వాగ్యతః,
మలాపకర్షణార్థాయ స్నానం కుర్యాత్ప్రయత్నతః. 26
ఉష్ణాంబునాధఃకాయస్య పరిషేకో బలావహః,
తేనైవ చోత్తమాంగస్య బలాధృత్కేశచక్షుషోః. 27
స్నానమర్దితనేత్రాస్యకర్ణరోగాతిసారిషు,

ఆధ్మానపీనసాజీర్ణభుక్తవత్సు చ గర్హితం. 28
స్నానానంతరకం సమ్యగ్వస్త్రేణోద్వర్తయేత్తనుం,
కాంతిదం చ శరీరస్య కండూత్వగ్దోషనాశనం. 29
పిటికవ్యంగదోషఘ్నముద్వర్తనముదాహృతం,
భూమేస్సముద్ధృతం పుణ్యం తతః ప్రస్రవణోదకం. 30
తత్రాపి సారసం పుణ్యం తస్మాన్నాదేయముత్తమం,
తీర్థతోయం తతః పుణ్యం గంగాపుణ్యం చ సర్వతః. 31
రూపం తేజో బలం కాంతిశ్శౌచమాయుష్యమం తథా,
దుస్స్వప్ననాశనం పుణ్యం స్నానమాయుష్యవర్ధనం. 32
అత్యంతమలినః కాయో నవచ్ఛిద్రసముద్భవైః,
స్రవత్యేవ దివారాత్రౌ ప్రాతఃస్నానేన శుద్ధ్యతి. 33
కులాచారం తతః కుర్యాత్సంధ్యోపాసనమాదితః,
సూర్యోపాస్తిం తతః కుర్యాత్సర్వరోగాపనుత్తయే. 34
కేశానాం నిచయం కుర్యాత్కస్తూరికును లేపయేత్,

3 పుష్పధారణవిధి

సుగంధీని సుపుష్పాణి నిత్యం శిరసి ధారయేత్. 35
కేశక్లేశ సముద్భూతస్వేదదుర్గంధనాశనం,
చక్షుష్యం చాపాశమనం సౌమనస్యస్య ధారణాత్. 36
జీవాద్యా లిప్తకేతక్యాః కోమలం ధారయేద్దళం,
జాతీకుందం చ నేపాళం శ్రీకంఠగిరిమల్లికా. 37
మకరందేన సంయుక్తం శిరసా ధారయేన్నరః,

మలినే మల్లికాధార్యా నిర్మలేజాతిపాటలే. 38
అభ్యంగే కేతకీధార్యా చోత్పలం సతతం వహేత్,
సర్వాణ్యేతాని శీతాని రసతోవీర్యత స్తథా. 39
త్రిదోష శమనం శ్రీమాన్ ఘర్మకాలే ప్రధారయేత్,
కేతకీవకుళం పుష్పం శ్రీఖండం శతపత్రకం. 40
శ్రీపర్ణం చంపకం పుష్పం వాతశ్లేష్మహరం పరం,
ఉష్ణవీర్యం వాతనాశం శీతకాలే ప్రధారయేత్. 41
హ్రీబేరం మరువం చైవ నీలోత్పలసుచంటికా,
కురువం పాటలం చైవ కరవీరం తథైవచ. 42
నాత్యుష్ణం శుభవాసితం సర్వదోషనిబర్హణం,
నిర్మలం నేత్రదోషఘ్నువర్షాకాలే ప్రధారయేత్. 43
ముహూర్తం జాతికుసుమం నేపాళం చోత్పలం తథా,
త్రిరాత్ర ముత్పలం చైవ పంచరాత్రం తు కేతకీ. 44
ద్విరాత్రం శతపత్రం చ అర్ధరాత్రం తు మల్లికా,
అహోరాత్రం చంపకం తు యూథిపుష్పం తథైవ చ. 45
శ్రీకంఠ మేకరాత్రం చ వకుళం మాధవీతథా,
అహారేకం తు శ్రీపర్ణం పుష్పవాసం నిధారయేత్. 46
మందారం మరువంచైవ కరవీరం తథైవ చ,
యావత్కాలం వహేద్గంధం తావత్కాలం చ పాటలీ. 47
త్రిదోషశమనా జాజీ మహాదాహవినాశినీ,
సుగంధం దోషశమనం కోటరం పుష్పముచ్యతే. 48
పిత్తహృత్స్వాశదం శైత్యం చక్షుష్యం చోత్పలం తథా,
శ్లేష్మవాతప్రశమనముష్ణభావంచ నిర్మలం. 49
పుష్పాణాం ప్రవరం శ్రేష్ఠం కేతకీపుష్పముచ్యతే,

ఈషదుష్ణం సుశీతం చ సుగంధం పుష్టిదాయకం. 50
శిరోభ్రమవినాశం చ శతపత్రం సుశోభనం,
అథార్యం మల్లికా పుష్పం దృష్టిహానిస్తుజాయతే. 51
చంపకం వాతశమనం చక్షుష్యం విశదం శుభం,
పాటలం చ మహాశీతం శ్లేష్మవాతప్రవర్ధనం. 52
మందారం పిత్తదోషఘ్నం కర్ణబాధిగ్యనాశనం,
పాటలం ధారయేద్వస్తు మరువేణ సమన్వితం. 53
జ్వరమూర్ఛామవాతఘ్నం చక్షుష్యం దాహనాశనం,
హేమంతే శిశిరే చైవ శతపత్రం తు శోభనం. 54
వసంతే కేతకీ ధార్యా ఘర్మే నేపాళమాలతీ,
వర్షే శ్రీకంఠపాటల్యా శారదే చంపకం వహేత్. 55
రక్తోత్పలం సర్వకాలం ధరే ల్లక్ష్మివివృద్ధయే,

౮ లేపనవిధి

కుసుమం చందనం చైవ తథాగరువిమిశ్రితం. 56
ఉష్ణభావమిదం శ్రేష్ఠం శీతకాలే తు లేపయేత్,
చందనం చేందునా యుక్తం కస్తూర్యా సహ మిశ్రితం. 57
సుగంధం చ సుశీతం చ ఘర్మకాలే ప్రధారయేత్,
చందనం ఘుసృణోపేతం ఈషత్కస్తూరికాయుతం. 58
నచోష్ణం న చ వా శీతం వర్షాకాలే ప్రధారయేత్,
ఆదౌ చోద్వర్తయేద్గంధం పశ్చాద్గంధం ప్రలేపయేత్. 59

౯ వస్త్రధారణవిధి

శీతకాలే తు కౌశేయం కషాయం ఘర్మవాసరే,
వర్షాసు శుక్లవస్త్రం స్యాత్ త్రిధా వస్త్రస్య ధారణమ్. 60

కౌశేయం చిత్రవస్త్రం చ రక్తవస్త్రం తథైవ చ,
వాతశ్లేష్మహరం నృణాం శీతకాలే తు ధారయేత్. 61
మధ్యం సుశీతపిత్తఘ్నం కాషాయం వస్త్రముచ్యతే,
తద్ధారయేద్ఘర్మకాలే కాషాయం వస్త్రముత్తమం. 62
శుక్లం సుశీతలం చైవ శీతతాపనివారణం,
న చోష్ణం న చ వాశీతం శుక్లం వర్షాసు ధారయేత్. 63
మలినం పరవస్త్రం తు స్త్రీవస్త్రం తు తథైవ చ,
ఖండం చ మూషికైర్విద్ధం అగ్నిదగ్ధం చ వర్జయేత్. 64
మలినం నశివం తత్తు కండూత్వగ్దోషకారణం,
సుకృతస్య ఫలం నాస్తి పరవస్త్రస్య ధారణాత్. 65
కార్శ్యహానిర్దుర్బలత్వం స్త్రీవస్త్రేణ ప్రజాయతే,
ఖండవస్త్రే వసేజ్జ్యేష్ఠా తస్మాత్తత్పరివర్జయేత్. 66
భయదం మూషికైర్విద్ధం దగ్ధేన చ మృతిర్భవేత్,
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన శోధ్యవస్త్రం ప్రధారయేత్. 67
సువృత్తిస్స శుభదం చైవ దర్శనేన ప్రజాయతే,
రత్నాని దేవతాతుష్ట్యై భూషణాన్యపి ధారయేత్. 68

౬ నవరత్నధారణవిధి

ఆదిత్యే పద్మరాగం చ సోమే ముక్తాఫలం తథా,
మంగళే విద్రుమం చైవ బుధే మరకతం తథా. 69
గురౌ తు పుష్యరాగం చ భార్గవే వజ్రముత్తమం,
మందే తు నీలమిత్యుక్తం రాహోర్గోమేధికం తథా. 70

కేతుర్వైడూర్యమిత్యుక్తం క్రమాద్రత్నస్య లక్షణం,
మోహాోరజితహేమనితామ్రం కాంస్యం చ పంచకం. 71

౭ పంచలోహప్రశస్తి.

స్త్రీ బాలావృద్ధఘాతీ చ తథాగోబ్రహ్మఘాతకం,
సర్వపాపవినిర్ముక్త్యై పంచలోహసంప్రధారయేత్. 72

౮ తర్పణవిధి

ధర్మసంగ్రహణం కుర్యాద్దానతీర్థోపవాసకైః,
స్వబంధుపితృదేవానాం బ్రాహ్మణానాం చ తర్పణం. 73
స్వర్గ్యం యశస్యమాయుష్యం సర్వపాపహరం శుభం,
దేవబ్రాహ్మణబంధూనాం తప్పణేన ప్రజాయతే. 74

౯ భోజనవిధి

తతో భోజనవేళాయాం కృతాచారస్సదాత్మవాన్,
దేవాన్పితౄన్సమభ్యర్చ్య కుర్యాన్మంగళవీక్షణం. 75
లోకేస్మిన్మంగళాన్యష్టౌ బ్రాహ్మణో గౌర్హుతాశనః,
సువర్ణం సర్పిరాదిత్యం ఆపో రాజా తథాష్టమః. 76
ఏతాని సతతం పశ్యేన్నపశ్యేదర్చయేద్యథా,
ప్రదక్షిణం చ కుర్వీతఆయుర్వర్ధనముత్తమం. 77
పత్నీవిహితశృంగారం ప్రాప్య భోజనమందిరం,
యదాచాగ్నిబలం వీక్ష్యభోజనం కారయేద్బుధః. 79
ఏకఏవ సభుంజీత యదేచ్ఛేత్ప్రియమాత్మనః,
భోక్తుకామశ్చ దాతుశ్చ క్రోధవా న విగర్హితః. 78

అన్నం విషసమం ప్రాహురజీర్ణం ప్రాప్నుయాన్నరః,
ద్విత్రిభిర్బహుభిస్సార్ధం భోజనేన ప్రజాయతే. 80
అభీష్టఫలసంసిద్ధిః తుష్టికామ్యసుసంపదః,
చకోరం మర్కటం కృష్ణం శారికాంచ సుఖం తదా. 81
అమాత్యరాజ పుత్రాణాం గృహేష్వేతాని రక్షయేత్,
చకోరం చక్షుషోన్మీలం విష్ఠాం ముంచతి మర్కటః. 82
దృష్టాన్నం విషసంయుక్తం కూజంతి శుకశారికాః,
తేషాం దృష్టినిపాతేన అన్నాద్యం నిర్విషం భవేత్. 83
పరవిద్యావినాశార్థం తేషాం దర్శన ముచ్యతే,
కార్తికాద్యమపరః పక్షో మార్గశీర్షస్య చాదిమః. 84
ద్వావేతౌ యమదంష్ట్రాభ్యా మితాహారస్సజీవతి,
ఆదౌ మధుర మశ్నీయాన్ మధ్యే చ కటుతిక్తకం,
అంతే తిక్తకషాయం చ సమ్యగ్జీర్ణం సుఖావహం. 85
భోజనాదౌ పిబేత్తోయమగ్నిసాదం కృశాం గతా,
మధ్యే కార్శ్యవివృద్ధేత౽ంతే శ్రేష్ఠం రసాయనం. 86
అత్యంబుపానాదవిపచ్యతేన్నమనంబుపానాచ్చసఏవదోషః,
తస్మాన్నరో వహ్నివివర్ధనాయ ముహుర్ముహుర్వారి పిబేదభూరి.
పిబేద్ఘటసహస్రాణి యావదస్తం గతే రవౌ,
నిశి భోజనవేళాయాం స్వల్పముప్యుదకం విషం. 88
అన్నేన కుక్షౌ ద్వావంశౌ పాదేనైకం ప్రపూరయేత్,
ఆశ్రయం పవనాదీనాం చతుర్థమవశేషయేత్. 89
ఆత్యాహారాద్భవేద్వ్యాధిరనాహారాద్బలక్షయః,

సమాహారాద్బలం సము.............ర్వర్ధనముత్తమమ్. 90
తృష్ణార్తస్తు న భుంజీత క్షుధార్తో న పిబేజ్జలం,
తృష్ణార్తోజాయతే గుల్మీ క్షుధార్తస్తు భగందరీ. 91
భోక్తుకామశ్చధాతుశ్చ తోపరాధో విగర్హితః,
అన్నం విషసమం ప్రాహురజీర్ణం ప్రాప్నుయాన్నరః. 92
అన్నం విదగ్ధం విష్టంభి రసశేషం తథైవ చ,
చతుర్విధమజీర్ణం తు తక్రం తత్ర పరిక్రియా. 93
భుక్త్వా తు మధితం సమ్యక్కరాభ్యాం చ విశేషతః,
తత్తోయం నేత్రయోః క్షిప్త్వా నేత్రరోగం జయేన్నరః. 94
భుక్త్వా తు శయనస్థూక్తంభుక్త్వా సంవిశతస్సుఖం,
ఆయుష్యంచరమాణస్యమృత్యుర్ధావతిధావతి. 95
భుక్త్వాచాగ్నిముపశృస్యాగత్వాశతపథం శనైః,
వామపార్శ్వే శయానస్య భిషగ్భిః కిం ప్రయోజనం. 96
దివాస్వాపం న కుర్వీత మిథ్యావాదం న కారయేత్,
దివాస్త్రీసంగమో నృణాం ఆయుఃక్షయకరో భవేత్. 97
ధర్మశాస్త్రాణి సతతం పురాణశ్రవణం తథా,
కారయేద్విధినా సమ్యగాత్మాభ్యాసాంశ్చ నిత్యశః. 98

౧౦ తాంబూలవిధి

తాంబూలం చర్వయేద్భుక్త్వాప్రాగేవత్రిచతుస్తథా,
ఏకపూగం చతుఃపత్రం సుధాప్రీహిద్వితీయకం. 99
పూగం సుదేశసంభూతం కఠినం గురుచిక్కణం,

శశమాంసపమం భిన్నం క్రముకం తు సుశోభనం. 100
పూగః కషాయో మధురోరూక్షో దోషహారః పరం,
సుపక్వః సర్వదోషఘ్నః అపక్వాద్దోషదో భవేత్. 101
కటుకీరససంయుక్తం నాగపత్రం సుశోభనం,
సుపక్వదళసంయుక్తం సర్వదోషవివర్జితం. 102
కఫవాతహరం భేదినాగపత్రం ప్రకీర్తితం,
దీపనం క్రిమిదోషఘ్నం విశదం నిర్మలం లఘు. 103
సుధాపాషాణజా వాపిశంఖేనాపి వినిర్మితం,
శుక్తిశంబూకసంభూతం చూర్ణం ముక్తాఫలోద్భవం. 04
చూర్ణం పాషాణసంభూతం త్రిదోషశమనం లఘు,
వాతపిత్తహరం శంఖశుక్తిజం శీతలం భవేత్. 105
జంబూకం శ్లేష్మదోషఘ్నం ముక్తాచూర్ణం తు వాతనుత్,
మనసో హర్షణం శ్రేష్ఠం రతిదం మదకారణం. 106
ముఖరోగక్రిమిహారం తాంబూలంచంద్రసంయుతం,
దంతానాం స్థైర్యదం చైవ వక్త్రే దుర్గంధనాశనం. 107
ముఖరోగక్రిమిహారం ఖాదిరేణ విమిశ్రితం,
పిత్తదోషప్రశమనం రక్తపిత్తప్రవర్ధనం. 108
శ్లేష్మరోగ హారం రుచ్యం నేత్రరోగహారం శుభం,
నాసారోగ హారం కంఠ్యం తాంబూలం చంద్రసంయుతం. 109
ఆదౌ విషోపమం పీతం ద్వితీయం భేదిదుర్జరం,
పశ్చాత్సుధాసమం పీతం సమ్యగ్జీర్ణం సుఖావహం. 110

క్షీరం పీత్వా ముహూర్తేన తాంబూలం యదిచర్వితం,
కుష్ఠీ భవతి మేహీ చ మూత్రదోషీ చ వా భవేత్. 111
అతిక్షీరోగీ క్షయీ పాండురోగీభ్రమమదాత్యయీ,
అపస్మారీ శ్వాసరోగీ హృద్రోగీ రక్తపైత్యకీ. 112
గ్రహణీవానతీసారీ తాంబూలం పరివర్జయేత్,
తాంబూలం క్షతపిత్తాస్రగ్రూక్షోత్కుపితచక్షుషామ్. 113
విషమూర్ఛామదార్తానామపథ్యం శోషిణామపి,
దివాసంధ్యాం వర్జయిత్వాతాంబూలం ఖాదయేన్నరః. 114
అనిధాయ ముఖే పర్ణం ఖాదేత్పూగీఫలం నరః,
దరిద్రత్వమవాప్నోతి శక్రతుల్యోపి మానవః. 115
ఏకద్విత్రిచతుః పంచషడ్భిః పూగీఫలైఃక్రమాత్,
లాభాలాభౌసుఖం దుఃఖం ఆయుర్మరణమేవచ. 116
ప్రాతః పూగీ ఫలాధిక్యం మధ్యాహ్నేధికచూర్ణతా,
రాత్రౌతు పర్ణబాహుళ్యమేతత్తాంబూలలక్షణం. 117
ప్రత్యూషేభుక్తసమయే వరయువతీనాంచ సంగమేప్రథమే,
విద్వద్రాజ్ఞాం మధ్యే తాంబూలం యోన ఖాదయేత్సపశుః.
పర్ణమూలం భవేద్వ్యాధిః పర్ణాగ్రం పాపసంభవం,
చూర్ణం పర్ణం హరత్యాయుస్సిరాబుద్ధివినాశినీ. 119
తస్మాదగ్రం చ మూలం చ నరాంశ్చైవ విసర్జయేత్,
చూర్ణపర్ణం వర్జయిత్వా తాంబూలం ఖాదయేత్సుధీః. 120
దివాసంధ్యాం వర్జయిత్వా తథా పర్వాదినేషు చ

౧౧ స్త్రీసంభోగవిధి

రాత్రౌ వ్యవాయం కుర్వీత యోషితం యౌవనేస్థితాం,

కురూపిణీం సుశీలాం తు విధవాం చ పరస్త్రియం, 121
అతికృష్ణాం చ హీనాం చ పుత్రమిత్రనృపస్త్రియం,
త్యజేదంత్యకులోద్భూతాం వృద్ధస్త్రీకన్యకాం తథా. 122
వయోధికాం స్త్రియం గత్వా తరుణః స్థవిరో భవేత్,
తారుణ్యం తరుణీం గత్వా వృద్ధోపి సమవాప్నుయాత్. 123
రతికాలేకశయనమన్యత్కాలే పృథక్శయీ,
స్త్రీణాం శ్వాసానిలైః పుంసాం దౌర్భగత్వం ప్రజాయతే. 124
వకశాయీ ద్విభోజీ చ షణ్మూత్రీ ద్విపురీషకః,
స్వల్పసంగమకారీ చ శతవర్షాణి జీవతి. 125
అత్యంబుపానాదతిసంగమాచ్చస్వప్నాద్దివాజాగరణాచ్చరాత్రౌ,
నిరోధనాన్మూత్రపురీషయోశ్చషడ్భిఃప్రకారైః ప్రభవంతిరోగాః.
గోశతాదపిగోక్షీరం ప్రస్థంధాన్యశతాదపి,
ప్రాసాదాదపిశయ్యార్థం శేషాఃపరవిభూతయః. 127

౧౨ సత్ప్రవర్తనవిధి

క్షుతంవస్త్రేణసంహృత్యజృంభణం నాసికేనతు,
బిందుసంరక్షణేచైవశతవర్షాణిజీవతి. 128
విచార్యదేశకాలౌచవయస్సత్వం తథాబలం,
జలపానముషఃకాలేపీత్వాశతసమం వసేత్. 129
అంభసఃప్రసృతానష్టౌ పిబేదనుదితే రవౌ,
వాతపిత్తకఫాన్జిత్వా జీవేద్వర్షశతం సుఖీ,
రద్రవ్యంపరస్త్రీంచపరనిందాంచబుద్ధిమాన్. 130

అమిత్రభాషణం శౌర్యం స్త్రీష్వాలాపంచవర్జయేత్.
వర్జనం చాప్యగమ్యాయా అభ్యక్షాయాశ్చ భక్షణం. 131
అసూయావర్జనం శౌర్యం పతితైసహ సంగమః,
క్రౌర్యస్యవర్జనం చైవ మాత్మస్తుతి వివర్జనం. 132
దానం మనోరమం కార్యం ఇష్టాపూర్తస్యవర్ధనం,
అశేషదేవతా భక్తిర్గోషు విప్రేషుతర్పణం. 133
శుశ్రూషణం గురుస్త్రీణాం తపస్తీర్థేషు మజ్జనం,
విద్యాయాస్సేవనం చైవ సతతం సాధుసంగమః. 134
దీనాంధకృపణానాంచ భృత్యాణాం చైవ పోషణం,
కారయేత్సతతం భక్త్యా కీర్తిలక్ష్మీ వివృద్ధయే. 135

హితాయ రాజపుత్రాణాం సజ్జనానాం విశేషతః,
చారుచర్యాప్రియా శ్రేష్ఠా రచితాభోజభూభుజా. 136

శ్రీరస్తు

మంత్రి యప్పవిరచిత

చారుచర్య

క. ప్రత్యూష బహుళతిమిరా
దిత్యుండు శ్రీకీర్తి భారతీసంతత సం
[1]పత్త్యున్నతి ప్రదుం డగు హరి
నిత్యుండు [2]నాగాఖ్యయప్పనికిఁ బ్రియ మొదవన్. 1

ఉ. రాజహితంబుపొంటె సుకరం బగువైద్యసునీతి ధర్మని
ర్వ్యాజపథానుసార మగునట్లుగ నిర్జరభాషఁ దొల్లి యా
భోజునిచేతఁ జెప్పఁబడి పొల్పగు నీకృతి నూత్నసత్కళా
భోజుఁడు మంత్రి యప్పన ప్రబుద్ధుఁడుచేసెఁ దెనుంగు
బాసగన్. 2

క. రేపకడ మేలుకొని యఘ
నాపకమతి దంతధావనవిధిజ్ఞుం డై
తాపుణ్యకాష్ఠమున మా
నోపేతుం డగుచు వలయు నొనరింపంగన్. 3

ఆ. ఖదిరమును వటమును గానుఁగ జిల్లేడు
వేము మద్దిజువ్వి వీనియందు

1 ప త్యున్నతుండు శ్రీహరి 2 గాంబ

నాగరు చేదు కార మొనరిన చెక్కలఁ
దడిపి తోమవలయు దంతములకు. 4

సీ. ఆయురారోగ్యంబు లగువృద్ధిమామిడి
కణమున శ్రీలక్ష్మి గలుగు మిగుల
పీడ లెల్లను వాయుబీజపూరంబున
రణజయం బొదవుఁ గరంజకమున
విత్తలాభము సంభవించును మారేడు
నొదవు ఘనప్రజ్ఞ యుత్తరేన
నరుచిహారము జాడ్యహారముఁ జేయును జంద్ర
సిద్ధించు నతుల వాక్సిద్ధి జువ్వి

తే. జాజి దాడింబమున దిరిసమున గొడిసె
మొదల నంకోలమునఁ గల్గు మోక్షలక్ష్మి
సింధువారంబునను రావు చెడ్డకలలు
దంతధావనకర్మంబు లింతపట్టు 5

క. ప్రియరుచ్యము కఫపైత్య
క్షయకారి మనఃప్రసన్న కారణము శ్రుతి
ద్వయనాడి శుద్ధికరమును
నయనహితము దంతధావనము మనుజులకున్. 6

చ. తెలియుచు నిద్ర శౌచవిధిఁ దీర్చి యనుష్ఠితదంతకాష్ఠుఁడై
జలశుచిగాత్రుఁడై నియమపద్ధతిఁ గైకొని తాహు
తాగ్నియై, పొలుపగుభక్తి నిష్ఠసురపూజకుఁడై గృహ
కృత్యకారిగావలయుఁ బ్రభాతకాలమున వారిజగర్భకుల
ప్రసూతకిన్. 7

ఉ. అంగసుఖంబు, దుర్గుణము లారయఁ బొందని మందు, మేని
కీర్త్తి,రంగు, సుపోషణంబు సుకరంబునఁ బ్రాయము మళ్లి
వచ్చు న,భ్యంగన మాచరించుటకు సర్వవిధం బగుచున్న
వారిఁ జే,యం గడునొప్పు నాల్గుగడియల్ జలకంబు యథా
విధిజ్ఞుఁ డై. 8

సీ. పుణ్యనిర్మలతోయముల నొండె నుష్ణోద
కముల నొండెను బ్రయత్నమునఁ జేయు
స్నానంబువలయుఁ; బ్రాతస్స్నానమునఁ జేసి
తొమ్మిది చిల్లులఁ దొరఁగుచున్న
యేహ్యంబు పట్టగు నిమ్మేను శుచి యగు
నంతియ కాదు నాప్యాయనంబు
శౌచంబు బలము దుస్స్వప్ననాశంబును
తేజంబు రూపుకాంతియు సుకృతము

తే. నాయు రభివృద్ధియును గల్గునంతమీఁద
సంధ్య నారాధనముచేసి సవితఁ గొల్చి
యగ్ని దేవు నుపాసించు టర్హవిధము
నిజకులాచార మార్గైకనిరతులకును. 9

క. ఆచారానంతరమునఁ
బ్రాచి ముడువలయుఁ గేశపాశంబులఁ గా
లోచితజలముల గరగర
రాచిన కస్తూరి పూయ రమణీయ మగున్. 10

క. పరిమళము గల్గుపూవులు
ధరియింపఁగ దాన చుండు తలఁబట్టదు చె

చ్చెరఁ జెమటకంపు తొలఁగును
నరులకు మతి దెలియు నసువు నయనముల కగున్. 11

ఉ. గేదఁగిపువ్వు దాల్చి సుఖింతురు మేలు జవాది పూసి హృ
న్మోదముగాఁగఁ గన్నెరులు మొల్లలతో వకుళప్రసూనముల్
జాదులు పాటలంబులును సంపెగలున్ శతపత్రకంబులున్
శ్రీదనరారు భోగులు ధరింతురు కస్తురిఁ గూర్చి వేడుకన్.

క. గోరంటపువ్వు మరువము
చేరిక విరవాజివిరులు చెంగలువలు క
ర్పూరమునఁ గూర్చి ముడుతురు
నారీజనపంచబాణనాగమయప్పా. 13

ఉ. మొల్లలు జాజిక్రొవ్విరులు మొత్తములున్ గరవీరరాజి దా
వెల్ల దొలంకుపువ్వు కురువేరు త్రిదోషహారంబు లారయన్
చల్లఁదనంబు దీన సహజం బగుగొజ్జఁగ నీరు గొంతపైఁ
జల్ల ధరింతు రర్థిమెయి జాణలు వేసవిరాత్రు లెప్పుడున్.14

క. గురువిందలు గన్నేరులు
పరువపువనమాలికలును పాటలములుని
ర్భరశీతోష్ణంబులు గా
వరయఁగ నవి మేలు ముడువ నంబుదవేళన్. 14

క. పొన్నలు చేమంతులు సుర
పొన్నలు సంపెఁగలు మొగలిపువ్వులు పొగడల్
పన్నుగ హిమమున ముడుతురు
ఇన్నియు నుష్ణంబు లగుట యొఱిఁగిన భోగుల్ 16

సీ. ఘటికాద్వయము దాఁకఁ గంపుజాదులనుండు
విరవాజిమొల్లలు వీనరెట్టి

పొన్నలయం దుండుఁ బొలుపార నొకజాము
మల్లెల నాయినుమాలు దడవు
కరవీరములయందు గురువిందపువ్వులఁ
బొగడలు నంతియ ప్రొద్దు నిలుచు
నొకపగల్ రేయును నుండసంపెంగల
వెలయఁ జేమంతి తద్ద్విగుణముండు
తే. దాని యొవర్తు చెంగల్వతావి యునికి
యయిదురాత్రులు గేదంగియందు వలపు
పుడమిఁ గలుగొట్టు సురపొన్నపువ్వులందు
మాన దెప్పుడు గంధంబు మంత్రియప్ప. 17
క. విరవాదులు మొల్లలు క్రొ
వ్విరిజాజులు ముడువ మేలు వెంద్రుకలు గడుఁ గ
గరగర నయియుండుతఱిఁ
శిరమున నెపుడైన ముడువఁ జెంగలువ దగున్. 18
క. ధర నుష్ణవస్తువులలో
నిరతంబును నుష్ణకరము నేత్రములకు దు
స్తరబాధక మగు మఱిహిత
కరములు గా వనిరి మల్లికాకుసుమంబుల్. 19
ఆ. మైదపువ్వుకంటె మల్లెలకంటెను
బుడమిలోనఁ గీడు పువ్వులేదు
మొగలిపువ్వుకంటె మొగిఁ జెంగలువకంటె
మేలుపువ్వు పుడమిమీఁద లేదు 20
క. తలమాసినపుడు మల్లెలు
వలయుఁగ ముడువంగఁ దొంటివారలు కేశం

ముల నూనియ విడువనితఱిఁ
గలుగు హితం బండ్రు కేతకంబుల ముడువన్. 21

మ. అగరుం గుంకుమపువ్వు గూర్చి శిశిర వ్యాసంగి కాలంబునన్
మిగులం గొజ్జఁగనీరు కప్పురమున న్మేళించి ఘర్మంబునన్
మృగనాభిన్ ఘుసృణంబునం గలిపి యమ్మేఘావళీవేళలం
దగునుద్వర్తనపూర్వకంబున సలందన్ జందనం బిమ్ములన్. 22

క. జలకంబు దీర్చినప్పుడె
వలయున్ దడియొత్తఁ గాంతివచ్చును బిటకా
దులు వొందకుండు గండువు
గలుగదు మఱి దాన నునుపు గాత్రమునకగున్. 23

శా. సీతుంగందువఁ బట్టుచీరలును మాంజిష్ఠంబులున్ దోఁపులున్
వాతశ్లేష్మనివృత్తిహేతువులు, దుర్వారోష్ణకాలంబులన్
జేతోమోదము పైత్యహానియుఁ గడుం జేకూరుఁ జెంగా
వులన్, శ్వేతచ్ఛాయపటంబు లభ్రపట లీవేళం ద్రిదోషఘ్న
ముల్. 24

ఆ. మలిన మైనయదియు మగువ గట్టిన యదియు
నితరజనుల యదియు నెలుకపోటు
ఖండమైన యదియుఁ గాలిన యదియు వ
ర్జింపవలయుఁ జుమ్ము చీరలందు. 25

ఉ. మాసినవానఁ జీఁటయు నమంగళభావము నొందు నంగనా
వాసము గట్ట భాగ్యము నవారితశౌర్యముఁ దప్పుఁ బుణ్య
ముల్, చేసినఁ గోలుపోవు నారుచీరధరించిన నెల్కపోటుసం
త్రాసముఁ జేయు ఖండపరిధానము జెష్టకుఁ బట్టు మేదినిన్.

క. కాలినచీర ధరించిన
మేలు దొలంగుటయెకాదు మిక్కిలి కీడై
కాలునివలె మగుఁ గావున
వాలాయము దానిఁ బాఱవైవఁగవలయున్. 27

వ. తెవులులు సెందనోడు నధిదేవత లిత్తురు మెచ్చి సంతతో
త్సవములు రత్నభూషణవితానము దాల్పఁగ నట్లు లేనినాఁ
డవయవశుద్ధి హేతు రుచిరాభరణంబులు దాల్పఁగాఁ
దగుఁ, రవణముపొంటె లక్కయును రాగియు నీ డవిగావు
దాల్పఁగన్. 28

క. దానములుచేసి యట స
న్నానంబున దేవపితృసమభ్యర్చనముల్
పూని యొనరించి పిమ్మటఁ
గాని చనఁగవలదు భుక్తి కార్యంబునకున్. 29

క. గోవుం గనకము విప్రుఁడు
పావకుఁడు ఘృతంబు జలము భానుండు ధరి
త్రీవిభుఁ డీయెనిమిదియు శు
భావహములు మంగళాష్టకాఖ్యం బరయన్. 30

క. అవలోకన మభినందన
మవధానముతోడఁ జేసి యర్చించుట భ
క్తివిధిఁ బ్రదక్షిణించుట
యవిరళనియమమున వీనియం దర్హంబుల్. 31

క. కులకాంతచేతఁ దగుక్రియ
నలంకృతం బైన భోజనాగారములో

నెలమిఁ దనబంతిఁ జుట్టలుఁ
జెలులుం దగభోజనంబు సేయఁగవలయున్. 32

క. పెక్కండ్రు లేకయున్నను
నొక్కఁ డిరువురైనఁ బంక్తి నొగిఁ గుడువక తా
నొక్కండ భుక్తి గొను టది
యొక్కుడునింద్య మని చెప్పి రిద్ధచరిత్రుల్. 33

క. ఇష్టఫలసిద్ధి చేకుఱుఁ
దుష్టియునుం గలుగుపేర్మి దొరయును సుజనో
త్కృష్టుఁ డగు భోజనము వి
స్పష్టముగాఁ జేయునేని బహుజనములతోన్. 38

చ. గొనకొని కొండముచ్చులు చకోరములుం శుక శారి
కావళిం, బెనుతురు భూపతుల్ విషము వెట్టినయన్నముఁ
జూచి యొలిఁ జ్వయ్యన నవి వెండ్రుకల్ విడువ నత్తులు
మూయఁగఁ గూయుచుండఁగాఁ, గని కుటిలప్రయోగములు
గాంచుటకై నృపమంత్రి శేఖరా! 35

తే. మునుపు తియ్యనికూరలు రుచిగొనుట లెస్స
నడుమ నొగరులు చేదులు నంజు మేలు
పులుసు లాస్వాదనము సేయవలయుఁ బిదప
భోజనము సేయునపుడును భూమిపతులు. 36

క. అతిమధురము దీపనకర
మతిలవణము నయనకాంతిహర మాహారం
బతితిక్తామ్లము ముదిమికి
నతిశయహేతు వని చెప్పి రాయుర్వేదుల్. 37

తే. దప్పి కుదకంబు మాఱుకూ డొప్పఁ గొనగ
క్షుధకుఁ గూటి మాఱుగ నీరు గ్రోలఁ జనదు
గుల్మ మగుభగందరము నం గురువు పుట్టుఁ
జెలఁగి యీ రెండు నేరక చేసిరేని. 38

తే. కుడువఁ దొణఁగుచు నీళ్లను గ్రోలెనేని
దీపనము చెడుఁ దద్దయు దేహ మఱుగు
భుక్తిమధ్యోదకము గొంత పుష్టి సేయుఁ
బిదపఁ బానీయ మానుట పెద్ద మేలు. 39

తే. కడుపు నాలుగుపాళ్లనుగా నెఱింగి
రెండుపాళ్లన్నమునను బూరింపవలయుఁ
బానమున నింపఁగా నొకపాలు వలయు
వాయుచలనకు నొకపాలు వలయు నెడము. 40

తే. కుడిచినప్పుడె శయనింపఁ గడుపు పెరుగు
కదలక కెచ్చోటఁ గూర్చున్నఁ గలుగుసుఖము
అల్ల నడయాడ నాయువు నగ్గలించు
దూర మరిగిన మృత్యువు దోన యరుగు. 41

క. కడుపు కడుఁబిక్కటిల్లినఁ
బొడమును మఱిదప్పి హీనభోజనుఁ డైనన్
బడుగగుఁ గావున సమమగు
కుడుపున నేతెవులు లేక కొలఁదియొడ లగున్. 42

క. కుడుచు నతం డైనను బె
ట్టిడు నాతం డైనపుడు డెందము రెండై
కడుఁ గోపముతో నుండినఁ
గుడిచినయన్నంబు కాలకూటముఁ బోలున్. 43

క. కుడిచిన పిమ్మటఁ జేతులు
తుడిచి నియతి వార్చి మధనతోయము నియతిఁ
బిడిచికొనవలయుఁ గన్నులఁ
బొడమఁగరా దక్షిరోగముల కట్టైనన్. 44

క. దళముగఁ గ్రోలుచు నుండిన
జల మేమియు నాన కున్న జఠరము శిఖి దు
ర్బల మగునన్నం బఱుగదు
పలుమఱు నగు నల్పవారి పానముసేయన్. 45

సీ. కఠినమై దొడ్డచిక్కణమునై వత్సరా
ర్థంబు వోయిన ప్రాఁతదనముగలిగి
యుజ్జ్వలచ్ఛాయమై నొత్తిన తరువాయి
శశమాంసఖండంబుచంద మగుచు
నొగరించుకయు లేక మిగులంగఁ దీపైన
క్రముకంబు లెఱ్ఱనై కమ్మ వలచి
దళ మెక్కి పండిన తాంబూలదళములు
కాలోపలంబులు కాల్చి వడియఁ

గీ. గట్టినటుచంటిచూర్ణంబుగా నొనర్చి
భుక్తి ముందర నాలుగుభోజనోత్త
రమున రెండును నటమీఁద రాత్రి నాఱు
మార్లు తాంబూల మొప్పారు మంత్రియప్ప. 46

సీ. పోఁకకు మూఁటి చొప్పునఁ బర్ణములు గూర్చి
తగుఁజేయ రేపటి తమ్ములములు
నాలుగు నైదులు నొలిన కొలఁది మ
ధ్యాహ్న నిశీథినీసమయములను

కాఁచు పథ్యము రేపకడ తమ్ములములతోఁ
దొలఁ దొలి నొకరెంటఁ గలయవలయు
నంతంత నెక్కించి యటమీఁదఁ జేయుత
మ్ములములయందుఁ గప్పురము మేలు
తోఁడిమెయును దుదయును బుచ్చి నడిమి యీనె
లేక తడియొత్తి మడఁచిన యాకు లెస్స
ప్రథమరసమును రెండవరసము నుమిసి
యంతమీఁదట రస మాను టమృతసేవ. 47

తాంబూలదళములకు నై
జంబయ్యెను గుణము భేదశక్తియుఁ గఫపై
త్త్యంబులఁ జెఱుచుటయును గం
దంబు మొగంబునకు నొసఁగఁ బాఁజాలుటయున్. 48

పూగమునకు గుణములు పై
త్త్యాగమముం జెఱుచుటయును నాఁకలి మృదులీ
లాగతిఁ బుట్టించుటయును
వేగమె దాహంబు నణఁచు విస్మారణంబున్. 49

లఘుకారి క్రిమిదోషవిఘటనసంధాయి
దీపననిర్దోషదీప్తికరము
పాషాణచూర్ణంబు పైత్త్యవాతఘ్నంబు
శంఖచూర్ణము కఫపైత్త్యహరము
చిప్పలసున్నంబు శ్లేష్మంబు హరియించు
గుల్లసున్నము వాతగుణముఁ జెఱుచుఁ
దెలివిచ్చుఁ జాలముత్తియపుసున్నము చూర్ణ
పర్ణ మాయువునకు బాధకంబు

తే. పత్త్రమూలములసు రోగపటల ముండు
నగ్ర మది పాపములకెల్ల నాశ్రయంబు
నడిమి యీనియబుద్ధి వినాశకరము
వీని వర్జించి తగఁ జేయు వీడియంబు 50

చ. వదనవికాససౌరభవివర్ధనకారి లసన్మదాపహం
బుదరవిశేషసౌఖ్యకర ముద్ధతదోషబలప్రహారి స
మ్మదజనకంబు తమ్ములము మానవతీపరిభోగవేళలన్
మదనపునర్నవీకరణమంత్రము తుల్యమె దాని కెద్దియున్. 51

తే. క్షీరభోజి గ్గాయె యెపుడు వేగిరముతోడ
తమ్ములముఁ గొన్నఁ గుష్ఠ మాతని నశించు
గడియలోఁ గొన్న మేహంబు గదుసు నోల
గడియలోఁ గొన్న మూత్రరోగంబు నొందు. 52

సీ. ఒప్పనిగంధంబు నొంద కున్కియుగాదు
మొగమునఁ గలరోగములను జెఱుచుఁ
జెదరనికెంజాయఁ జెందిదంతములు ము
ప్పోఁదుచ్చవల్లుగఁ జేయు నుదరశుద్ధి
గలిగించుఁ గర్పూరకలితతాంబూలంబు
కఫవాతపైత్యంబు గ్రాఁచు భేది
రక్తపైత్యహరంబు రతిసౌఖ్యదము నాసి
కాగదసంతతియకారణంబు

తే. కన్నులకు శైత్య మొనరించుఁ గంఠమునకు
మధురరుచిఁ జేయుఁ బొందించు మంగళములు
దగ్గఱుగు జిహ్వా చెడ దెట్టి దప్పియైనఁ
దిమ్మఁబముఁ గప్పూరముతోడి తమ్ములమున. 53

ఆ. క్షయము రక్తపైత్యగతి వెఱ్ఱి భ్రమ పాండు
రోగ మతిసారము రొమ్ము నొప్పి
కడుపునొప్పి గ్రహణి క్షయకాస గలిగిన
వారు తమ్ము-మ్ము వలదు చేయ. 54

క. పగలును సంధ్యలుఁ బర్వము
లగుదినములఁ జెలు నుడిగి యర్ధాపురాత్రుల్
మిగులఁగఁ దమకము సేయక
తగు సమ్యోగము లెఱిఁగి తరుణులఁ గవయన్. 55

క. సురతంబు పగలు చేసినఁ
బురుషునియాయువు నశించుఁ బుట్టును బాపో
త్కర మగుసంతతి సంధ్యల
సిరి దొలఁగును బర్వతిథుల సిద్ధము రాత్రిన్. 56

సీ. .... వ్రజనీయులు
తగఁ దన్ను నేలి నాతని పురంధ్రి
బంధువు స్త్రీలు, బ్రాహ్మణోత్తముభార్య
చెలికాసె ఎడఁతి వీరల దలంప
మాతృసమానలు మనువు దప్పిన యింత
కన్నియ ముదిసినకాంత రూప
శీలగుణమ్ముల చేత జిక్కి నింద్యత నైన
మగువయుఁ దనజాతిమాత్రకంటె

తే. నతిశయంబు బగువర్ణంబు నతిన బొగ్గు
చాయమేనిది కడుఁ బల్లచాయపడఁతి
పెద్దవళులది కడురోగి తద్ద బహుగు
గోడి గు జనంబను వీరిఁ గూడఁ జనదు. 57

చ. నలికపుఁ గౌను చారు జఘనంబును వట్రువ వల్దచన్నులున్
బలుచని దీర్ఘనీల కచభారముఁ జెన్ను మొగంబు వాలుఁ గ
న్నులు మెఱుఁగారి సన్నమయి నున్నగు చామనచాయ
గాత్రమున్, బలితపుసిగ్గు గల్గు నెలప్రాయపుసుందరిఁ బొంద
మేలగున్. 58

తే. మెలఁగునప్పుడ క్రొక్కారుమెఱుఁగువోలెఁ
బ్రాంతమున నిల్చినప్పుడు ప్రతిమఁబోలి
యూరమునను జేర్చినప్పుడు విరులదండఁ
బోలు తిన్ననికామినిఁ బొందమేలు. 59

చ. ఒదవఁగఁ గూర్చి రేనియును నొప్పదు మన్మథకేళి పిమ్మటన్
సుదతులగాత్రముల్ గడిసి సుప్తి యొనర్చిన రాజకోటికిన్
నిదురలఁ జెందియున్న రమణీతిలకంబుల యూర్పుగాడ్పులన్
జెదిరి తొలంగు సంద్రు కడుఁ జేసిన సాధుల మేలి
పుణ్యముల్. 60

మ. ఇరుప్రొద్దున్నరుఁ డల్పభోజి యయి తా నేప్రొద్దు శుద్ధా
త్ముఁడై, చరణత్రాణములందు నేమరః యూజం బర్వ వర్జ్యం
బుగా, వరనారీరత మౌషధంబు క్రియ నిర్వాంఛామతిం
బొంది యొక్కరుఁడున్ నిద్ర భజించు వీతభయుఁ డాఖ్య
గాంచు శ్రీయుక్తుఁడై. 61

ఆ. ఆవులింత నోర నాఁచి ముక్కునఁ బుచ్చి
వెలయఁ దమ్ముఁట్లు వీడకొలిపి
చరమధాతురక్ష సమ్మతి నొనరించు
సజ్జనుండు వర్షశతము బ్రతుకు. 62

క. పురుషున కెంతయు సత్యమె
పరమం బగుధర్మ మైనఁ బ్రాజ్ఞుండై తా
నొరుఁ బొలిగొనియెడు కిల్బిష
కరులయెడన్ బొంకవచ్చు గణకలలామా. 63

ఉ. తాలిమిగల్గి తాఁ బరులదైన్యము వాపుచు శాంతిగల్గి సం
శీలితచిత్తుఁడయ్యుఁ దగ సాహసకార్యము సేయ మైకొనం
జాలి పరోపకారియయి సంపద కుబ్బనియాతఁ డెప్పుడున్
శ్రీలలనాకటాక్ష సరసీరుహధాముఁడు మంత్రిశేఖరా! 64

క. కారణము దైవ మనుచును
బ్రారంభం బుడుగఁ జనదు ప్రభువుల కెందున్
ఊరక తిలలను దైలం
బేరీతిని బడయవచ్చు నిదచరిత్రా. 65

క. వ్యవసాయవిహీను సాహస
వివర్జితుని నుచితయత్నవిముఖుని నలసున్
దివిరి సిరి గవయ నొల్లదు
యువతీరత్నంబు వృద్ధు నొల్లనిభంగిన్. 66

చ. సముచితయత్నశక్తియుతసాహసుఁడై తగునుత్తముండు మ
ధ్యము బలహీనసాధనము లారయఁ జెప్పఁగ నేల రెండుపా
దములనె కల్గి యాహనుమ దాఁటె సముద్రము కాటితేని
య్యశ్వరునకు నూఱుగాళ్లొదవి సన్నపుఁగాల్వయు దాఁటఁ
గల్గునే. 67

మ. గిరులెవ్వారలు ప్రోచి పెంచి రిటు నింగిన్ ముట్టఁగా నేరు లె
వ్వారు వాటంబులుగాఁగఁ ద్రవ్విరి మృగవ్రాతంబు సేవింపఁగే

సరికిం బట్టముగట్టి రెవ్వారు మహైశ్వర్యంబు లుత్సాహులై
తిరు........మంత్రియప్ప నుతకీర్తి నాగమాంబాసుతా!

ఆ. వర్ధమాను లైనవారికి నాపద
హీనజనులకంటె నెక్కుడంద్రు
కచవితానమునకుఁ గాక ఖండన మెందు
తెప్పవెంద్రుకలకుఁ జెప్పఁబడెనె. 69

క. వలనై కార్యము సామో
క్తులఁ దీఱఁగ దండమునకుఁ దొడఁగఁగ నేలా
పులఖండమునన పైత్యము
పొలియంగా నేల చేఁతిపాట్లరసంబుల్. 70

ఉ. దీనత దోఁచకుండఁ గడుఁ దీ వెసఁగం బ్రియ మాడ నేర్పు
గుట్, దానము గల్గియుట్ బొగడఁ దర్చ సహింపమి చాల
మేలు వ్రాణీనిధి న క్షనా బగి నిష్ఠురభాషుఁడు గామి
లెస్స పెం,పూన సమర్థుఁ డయ్యు నిలుపోవుట యొప్పును నప్ప
ధీమణీ! 71

తే. ఆత్మకునివలెఁ బాతకుం డయినవాని
నన్యుఁ గొనినైన వెసఁ దెగటార్పవలయు
ఇంటఁ బుట్టియుఁ గీడైన యెలుకఁ జంపఁ
బిల్లికిని దుగ్ధములుపోసి పెంచుకరణి. 72

క. కారణమున మిత్రులగుట
కారణమున శత్రు లగుట గల దిట్లగుటన్
ధారుణి నెవ్వరు నెవ్వరి
వారునుగా రెల్లవారు వసుపరతంత్రుల్. 73

సీ. పగలు నిద్రింపక పరకాంతఁ గోరక
పరదూషణము లేక పరుల కెపుడుఁ
గీడు చింతింపక కినుకయుఁ గపటంబు
గలుగక చవి యెంత గలిగెనేని
పథ్యంబు శుచియును భక్ష్యంబుగాని ప
దార్థంబుమీఁదఁ దత్పరత లేక
బుడుబుడులాడుచుఁ బడఁతుల మొగముల
వెడమాయమాటలు వినఁగఁబోక
తే. పలుకుతటి జడివెట్టక పరుసగాక
బొంకులాడక తన్నుఁ దా బొగడుకొనక
కెలనివారికి మేలైన నెలమిఁ బొందు
మనుజునకు నభ్యుదయ మొందు మంత్రియప్ప. 74

సీ. విద్వన్నుతుండు భారద్వాజగోత్రుఁ డా
పస్తంబసూత్రుఁడు పరమపుణ్య
విమలోజ్జ్వలాంగి గోవిందార్యునకుఁ గుల
ద్వయశిరోభూషణధర్మచరిత
నాగమాంబకుఁ గూర్మినందనుఁ డప్పయ
మణి మాళిసింగనామాత్యు మేన
యల్లుడు ధార్మికుఁ డనఘుండు శ్రీవల్ల
భాచార్యుతమ్ముండు హరిపదాంబు

తే. జాతపట్పదుఁ డుభయభాషాకవిత్వ
మాపవైదగ్ధ్య డప్పనమంత్రివరుఁడు
సంస్కృతంబున నొప్పారు చారుచర్య
తెనుగుచేసె దా నెంతయు తేటపడగ. 75

క. గోవిందార్యుని యప్పన
గావించినచారుచర్య కర్ణాభరణ
శ్రీవిబుధు లందుఁ బడయుచు
భూవలయములోఁ బ్రసిద్ధిఁ బొందెడుగాతన్. 76

ఓమ్ శమ్.

చారుచర్యపద్యలఘుటీక

1. శ్రీకీర్తిభారతీసంపత్త్యసన్నతపదుఁడు = లక్ష్మి కీర్తి సరస్వతి లెడతెగనిసంపద నొసఁగువాఁడు.

2. వైద్యసునీతిధర్మనిర్వ్యాజపథానుసారముగునట్లుగ=వైద్యము మంచి నీతి ధర్మము కపటములేనిదవడి వీనికి తగునట్లుగ, నిర్జరభాషన్=దేవభాషలో సంస్కృతభాషయందు.

3. అఘనాశకమతిన్=పాపమును పోగొట్టుకొనెడిబుద్ధితో, దంతధావనవిధిజ్ఞుండై = పండ్లుతోముకొనుపద్ధతి నెఱిఁగినవాఁడై, మానోపేతుండగుచు=మానముతోఁ గూడినవాఁడై.

4. ఖదిరము = చండ్ర, వటము = మఱ్ఱి.

5. కణము=గుగ్గిలపుచెట్టు, బీజపూరము=మాదీఫలము, కరంజకము = కానుఁగు, దాడింబము=దానిమ్మ, సింధువారంబు=వావిలి.

6. కఫపైత్యక్షయకారి=శ్లేష్మమును పైత్యమును పోఁగొట్టునది, శ్రుతిద్వయనాడిశుద్ధికరము =రెండుచెవులకు నాడులకు శుద్ధిని కలిగించునది, నయనహితము=కన్నులకు మంచిది.

7. తెలియుచు నిద్రన్=నిద్రనుండి మేలుకొనుచు, శౌచవిధిదీర్చి=మూత్రపురీషములను విడిచి, అనుష్ఠితదంతకాష్ఠుఁడై =పండ్లుతోముకొనినవాఁడై, హుతాగ్నియై=అగ్నిహోత్రమునందు, హోమము చేసినవాఁడై, గృహకృత్యకారి=ఇంటిపనులను జేయువాఁడు, ప్రభాతకాలమున = ప్రాతఃకాలమునందు, వారిజగర్భకులప్రసూతికిన్=బ్రాహ్మణవంశమునఁ బుట్టినవానికి.

8. అభ్యంగనము = నలుగు పెట్టుకొనుట, జలకంబు = నీరుపోసికొనుట, యథావిధిజ్ఞుఁడై=కార్యవిధానము నెఱిఁగినవాఁడై.

9. తొరఁగుచున్న = కాఱుచున్న, ఏహ్యాంబుపట్టు = అసహ్యమునకు నెలవు, ఇమ్మేను=ఈశరీరము, ఆప్యాయనము = తృప్తినికలిగించునది, ఉపాసించుట=పూజించుట, నిజకులాచారమార్గైకనిరతులకును = తనకులాచారమునందు నిష్ఠకలవారికి.

10. కేశపాశంబులన్=తలవెండ్రుకలను, గరగర=నునుపుగా, రాచిన=మర్దించిన, రమణీయము=అందము.

11. చుండు=తలవెండ్రుకల మొదలఁబుట్టు రోగవిశేషము, మతి తెలివొందున్=బుద్ధివికసించును, అనువు=మంచి.

12. మన్మోదముగాఁగ = మనస్సునకు సంతోషము కలుగునట్లుగా, వకుళప్రసూనముల్=పొగడపువ్వులు, పాటలంబులు=కలిగొట్టుపువ్వులు, శతపత్త్రకంబులున్=తామరపువ్వులను, శ్రీదనరారుభోగులు = ఐశ్వర్యముగలిగిన భోగిపురుషులు.

13. నారీజనపంచబాణ = స్త్రీజనమునకు మన్మథస్వరూపుఁడా!

14. డోలంకు=తొలఁకు-చిమ్ము, అర్థిమెయిన్=ప్రీతితో, జాణలు = సికులు.

15. నిర్జరశీతోష్ణములు=మిక్కిలి చల్లన వెచ్చన అయినవి, అంబుదవేళన్=వర్షాకాలమున.

17. ఇనుమాఱుదడవు=రెండురెట్లు సమయము. తద్ద్విగుణము=దానికి రెండురెట్లు, ఓసర్తు=రెట్టింపు?

19. దుస్తరబాధకము=విశేషమయిన బాధను కలిగించునది.

21. కేతకంబులు=మొగలిపువ్వులు.

22. శిశిరవ్యాసంగికాలంబునన్ = శిశిరఋతుసమయమునందు, మేదించి-నూరి. ఘర్మంబునన్ = గ్రీష్మకాలమునందు, మృగనాభిన్ = కస్తూరిని, ఘుసృణము = కుంకుమపువ్వు.

23. కీటకాదులు = కురుపులు మొదలగునవి, గందువు = బొటిమి?

26. తీట = దురద, అంగనావాసము = స్త్రీలు కట్టుకొన్నబట్ట, సంత్రాసము = భయము, జేష్టకుఁబట్టు = అభాగ్యమునకుఁ దావు.

27. కాలునివశము = యమునకు స్వాధీనము, వాలాయము = అవశ్యము తప్పకుండ.

28. తెవులులు = రోగములు, అవయవశుద్ధిహేతురుచిరాభరణంబులు = అవయవములపరిశుద్ధికి కారణమయిన అందమగు అలంకారములు, రవణము = అలంకారము.

29. దేవపితృసమభ్యర్చనముల్ = దేవతలకు పితృదేవతలకు పూజలు సేయుట, భుక్తికార్యంబునకున్ = భోజనమునకు.

30. కనకము = బంగారము, విప్రుఁడు = బ్రాహ్మణుఁడు, పావకుఁడ = అగ్ని, ఘృతంబు = నెయ్యి, భానుఁడు = సూర్యుఁడు, ధరిత్రీవిభుఁడు = రాజు, శుభావహములు = పుణ్యమును కలుగఁజేయునవి.

31. అవలోకనము = చూచుట, అభివందనము = నమస్కరించుట, అవధానములోడన్ = ఏకాగ్రతతో, అర్చించుట = పూజచేయుట, అవిరళనియమమునన్ = ఎడతెగని నిష్ఠతో, అర్హంబులు = తగినవి.

32. చుట్టలున్ = చుట్టములును.

33. భుక్తిగొనుట = భోజనముచేయుట.

34. పేర్మిదొరయును = గొప్పతనము కలుగును, సుజనోత్కృష్టుఁడగు = సజ్జనులలో గొప్పవాఁడగు, విస్పష్టముగాన్ = అందఱకు తెలియునట్లుగ, బహుజనములతో = చాలమందితో.

35. గొనకొని=యత్నించి, ఓలిన్=వరుసగా, చయ్యనన్=వెంటనే (విషముతోఁగూడిన అన్నమును జూచినంతనే కొండముచ్చులు వెంద్రుకలు విదుర్చుచు చకోరములు కన్నులు మూయును. చిలుకలు గోరవంకలు కూఁతలు కూయును, కుటిలప్రయోగములు=దుష్టులు రహస్యముగఁ జేయుపనులు.

36. నంజు=నంజుకొనుట, ఆస్వాదనము చేయుట=తినుట.

37. అతిమధురము=మిక్కిలి తియ్యనైనది, అదీపనకరము=జఠరాగ్ని దీప్తి లేకుండ చేయునది, అతిలవణము=చాల ఉప్పనైనది, నయనకాంతిహారము=కన్నులందలి కాంతిని (చూపును) హరించునది, అతితిక్తము=చాల కారము పుల్లన అయినది. ముదిమికి=ముసలితనమునకు, అతిశయహేతువు=ప్రధాన కారణము.

38. దప్పి=దాహము, కూడు=అన్నము, క్రోలఁజనదు = త్రాగకూడదు, గుల్మము=భగందరము, అంగురవు=మూలరోగవిశేషములు, నేరక=ఎఱుఁగక.

39. కుడువఁదొణఁగుచు=భోజనము చేయఁబోవుచు, దీపనము=జఠర ప్తి. కద్దయు=మిక్కిలి, అఱుగు=కృశించును, భుక్తిమధ్యోదకము=భోజనము డుమ త్రాగెడు నీరు, పిదపన్=భోజనమయిన తరువాత.

40, పానమున=నీరుత్రాగుటచే, వాయుచలనమునకు=గాలికదలుటకు,

41. కుడిచినప్పుడ=భోజనము చేసినవెంటనే, శయనింపన్=నిద్రించి చో, అల్లనడయాడన్ = మెల్లఁగా తిరిగినచో, అగ్గలించు=అతిశయించు, న=కూడదనే.

42. పిక్కటిల్లినన్=నిండినను, పొడమును=బయలుదేఱును, హీన జనుఁడైనన్ = తక్కువభోజనము చేసినవాఁడయిన, బడుగగున్ = చిక్కి వును, కుడుపునన్=భోజనముచే.

43. డెందము రెండై=వేఱుమనస్సుకలవాఁడై.

44. వార్చి=ఆచమనముచేసి, నియతిక్ = తప్పకుండ.

45. దళముగ=హెచ్చుగ, జఠరము శిఖి=జఠరాగ్ని.

45. చిక్కణము=స్నిగ్ధముఁ లేక చెక్క, వర్సరార్ధంబు=సంవత్సరములో సగము,ఆఱుమాసములు, ఒత్తినతఱువాయి=కోయఁగా మిగిలినది. శశమాంసఖండంబుచందంబు=చెవులపిల్లిమాంసము ముక్కవిధము, క్రముకంబులు=పోఁకలు, కమ్మవలిచి=పైపెచ్చుతీసి, దళమెక్కి=దళసరియై

48. నైజంబు=సహజము, ఛేదశక్తియుఁ=జీర్ణముచేయుశక్తియు.

49. విశ్వాణంబు=విశేషగుణము.

51. వదనవికాససౌరభవివర్ధనకారి=ముఖమునకు వికాసమును పరిమళమును వృద్ధిసొందించునది, లసన్మదాపహంబు=విశేషమయినమత్తును పోఁగొట్టునది, ఉదరవిశేషసౌఖ్యకరము=కడుపునకు మిక్కిలి సౌఖ్యమును జేయునది. ఉద్ధతదోషబలప్రహారి=పెరిగిన వాతాదిదోషములనుహరించునది, సమ్మదజనకంబు=సంతోషమును కలిగించునది. మానవతీపరిభోగవేళల్ =యువతులతో భోగించు సమయములందు.

53. ఒప్పనిగంధంబు=కూడనివాసన, చెదరనికెంజాయ=పోవనిఎఱ్ఱని కాంతి, ముపోర్చునట్లుగ=ముదిమిని సహించునట్లుగ, లేక బాధను సహించునట్లుగ, క్రాఁచు=కరఁగఁజేయును, నాసికాగదసంక్షయకారణంబు=ముక్కులలోని రోగములుపోవుటకు కారణము, లిమ్ముఁబడును=పోఁగొట్టఁబడును.

57. బొగ్గుచాయమేనిది=బొగ్గువలె నల్లనైనశరీరముకలది, కడుఁబల్లచాయపడఁతి=చాలఎఱ్ఱనైన కాంతిగలస్త్రీ, కడురోగి=హెచ్చురోగముకలది, తద్దబడుగు=చాల చిక్కినది, గేడి=పొడుగుకాళ్లుగలది, గుజ్జు=కడుపొట్టిది.

58. నలికపుఁగౌను=సన్ననినడుము, వట్రువల్దచన్నులఁ ఇ=గుండ్రని

లిసిన స్తనములు, దీర్ఘనీలకచభారము=పొడుగైన నల్లనివెండ్రుకలు, చెన్ను మొగంబు=అందమైనముఖము, మెఱుఁగారి=తళుకెక్కి, గాత్రమున్=శరీరమును, బలితపుసిగ్గు=హెచ్చైనసిగ్గు, ఎలప్రాయపుసుందరిన్=యౌవనములోనున్న అందకత్తెను.

59. క్రొక్కారుమెఱుఁగువోలె=వర్షాకాలపు మెఱుపువలె, ప్రతిమ=బొమ్మ, విరులదండ=పూలదండ.

60. మన్మథకేళిసమ్మతిన్=సంభోగమయినతరువాత, సుదతులగాత్రముల్=స్త్రీల శరీరములు, కదిసి=కూడి, సుప్తి=నిద్ర. రమణీతిలకంబులయూర్పుగాడ్పులన్=స్త్రీరత్నముల నిట్టూర్పు వాయువులచే.

62. అంచి=అపి.

63. పాలిగొనియెడుకిల్బిషకరులయెడన్ = ఇతరులను నశింపఁజేయుం పాపాత్ములయెడల.

64. శ్రీలలనాకటాక్ష సరసీరుహధాముఁడు = లక్ష్మీకటాక్షమునకుఁ బాత్రుఁడు.

66. వ్యవసాయపరిహీనున్ = పని చేయనివానిని, సాహసవివర్జితుని = సాహసమును విడిచినవానిని, ఉచితప్రయత్నవిముఖుని=తగిన ప్రయత్నము చేయనివానిని, తివిరి=పూని సిరి=లక్ష్మి. కవయనొల్లదు=చేరుట కంగీకరింపదు.

70. పలనై=సరిపడినదై, సామోక్తులన్=సామవాక్యములచే, తొడరంగన్=మొదలు పెట్టఁగ, పులఖండము=పటికబెల్లము.

73. వసుపరతంత్రులు=ధనాధీనులు.

74. కినుక=కోపము, చవి=రుచి, జడివెట్టుట=వర్షము కురిపించుట, పరుస=కఠినము, కెలనివారికి=దగ్గరనున్నవారికి, నెలమి=సంతోషము, అభ్యుదయము=అభివృద్ధి.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సునముద్రితము.—1949.

వేదాంతగ్రంథములు.

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
అద్వైతసంగ్రహము, తెనుఁగువచనము	...	0	2
అద్వైతోపదేశపంచరత్నములు ,,	...	0	3
అద్వైతానుభూతి ,,	...	0	3
ఆత్మబోధము, సాంధ్రటీక	...	0	6
ఆనందలహరి, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	...	0	6
అద్వైతపంచరత్నములు ,,	...	1	0
అద్వైతవేదాంతపరిభాష, సవ్యాఖ్యానము	...	1	8
అద్వైతానుభూతి, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	...	0	2
ఆత్మపూజ, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	...	0	2
ఆత్మవిద్యావిలాసము ,,	...	0	6
ఆత్మానాత్మవివేకము ,,	...	0	6
ఉత్తరగీతా, సటీక, చిన్నసైజు	...	1	0
ఉపదేశసాహస్రి, ఆంధ్రతాత్పర్యము	...	5	0
కామకలావిలాసము ,,	...	2	8
విద్యారణ్యకృతజీవన్ముక్తిప్రకాశిక ,,	...	3	0
నైష్కర్మ్యసిద్ధి, సురేశ్వరాచార్యకృతము, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యము		5	0
ప్రశ్నోత్తరరత్నమాల, ఆంధ్రతాత్పర్యము	...	0	8
పంచీకరణము, ఆంధ్రతాత్పర్యము	...	0	3
,, తెనుగు వచనము	...	0	3
నారదపురూరవసంవాదము, పద్యము	...	0	3
భక్తివలనముక్తి	...	0	1
బ్రహ్మసూత్రములు, మూలము	...	0	4
,, శంకరభాష్యము (సంస్కృతము)	...	10	0

		ప్రతి 1-కి రు.	అ.
భగవద్గీతాసారసంకీర్తనలు	...	0	2
భగవద్గీతలు, మూలము, చిన్నసైజు	...	0	10
„ కాలికో బైండు	...	0	14
„ ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	...	2	0
„ „ బ్రౌను పేపరు	...	1	4
„ ద్వైతమతానుసారమైనవివరణము	...	1	0
„ శ్రీరామచంద్రసరస్వతీకృత ఆంధ్రటీకాతా॥ స॥		6	0
„ అనిబిసెంటుగారి ఇంగ్లీషుతర్జుమా	...	0	12
మహావాక్యదర్పణము, ఆంధ్రతాత్పర్యము	...	1	8
శంకరగీతాభాష్యము, సంస్కృతము	...	2	8
వ్యవహారపంచకము, ఆంధ్రతాత్పర్యము	...	0	3
విచారచంద్రోదయము, తెనుగు	...	0	10
వేదాంతస్తోత్రపంచకము, శ్లోకము, తాత్పర్యము	...	0	6
సదాముక్తిసుధార్ణవము, సాంధ్రతా॥చిన్నసైజు	...	0	10
రామగీతా „	...	0	8
సనత్సుజాతీయము, సటీక	...	0	8
శంకరవిజయము, సవ్యాఖ్యానము	...	2	8
వివేకచూడామణి, ఆంధ్రతా॥సహితము	...	2	0
సౌందర్యలహరి, సాంధ్రటీకాతాత్పర్యము	...	0	12
శాంతివిలాసము „	...	0	6
శుకాష్టకము „	...	0	2